

מנור | מרכז מדיניות ומעשה

יוזמת המאה

החיים במרכז

פרדיגמה ישראלית חדשה

יוזמת המאה היא ארגון אזרחי א-מפלגתי, המבקש להתמודד עם משברי הממשל והחברה ולקדם תפיסת מרכז מעמיקה ומעודכנת. היוזמה היא שותפות בין בכירים מעולם ההיי-טק, המגזר העסקי, המגזר הציבורי והמגזר החברתי אשר בונה בית לרעיונות, למדיניות ולמנהיגות ויוצרת פרדיגמה ישראלית חדשה.

מרכז מנור מבית יוזמת המאה הוא ארגון מחקר, מדיניות ומעשה הפועל להגברת לכידות חברתית ואפקטיביות ממשלית. המרכז עוסק בפיתוח תפיסות, רעיונות ותכניות מדיניות מבוססות חשיבת מרכז, וחותר לפעולה בזירות הממשל, החברה האזרחית, התקשורת והמשפט.

כתיבה: פולי ברונשטיין, תהלה פרידמן, ד"ר רעות פינגר דסברג, ד"ר מיכל טביביאן מזרחי, ארי שביט, רותם אורג, עדן מנדלוביץ', עמיחי דנינו וליאון בוז'ו.

1. למה כתבנו את המסמך הזה ואיך צריך לקרוא אותו?

ישראל היא מדינה מצליחה ומשגשגת, בעלת הישגים יוצאי דופן שמעוררים השראה בעולם כולו. אבל ישראל גם מתמודדת עם אתגרים כבירים מבית ומחוץ, ונמצאת במשבר פוליטי וחברתי חסר תקדים, שמכרסם בחוסנה וביכולתה להבטיח את עתיד הפרויקט הציוני. בימים אלה, ישראל מתכוננת למערכת בחירות חמישית (!) בשלוש שנים וחצי.

נדמה שהמערכת הפוליטית הישראלית במשבר עצמי כה עמוק, שהיא התנתקה מהחיים האמיתיים בישראל ומהאתגרים הדרמטיים העומדים בפנינו. היא עסוקה במלחמות פנימיות ומתקשה להתרכז בטובת המדינה ואזרחיה. משבר הלכידות החברתית והעדרה של אפקטיביות ממשלית מסכנים את הביטחון האישי שלנו, את היכולת להתמודד ביחד עם אתגרים ביטחוניים, כלכליים, תכנוניים ותשתיתיים. הסכסוך בין המחנות הפוליטיים מייצר תקיעות פוליטית ומותיר חלל במרכז החיים הציבוריים בישראל. צו השעה מחייב אותנו להניח למחלוקות הפנימיות ולאינטרסים האישיים, ולפעול יחד לטובת המדינה ואזרחיה.

הימין והשמאל האידיאולוגיים לא יכולים לספק את התשובה למשבר העמוק שישראל (וחלקים גדולים מהעולם) סובלים ממנו. מדובר בפרדיגמות מיושנות, חד-צדדיות וחלקיות, אשר אין באפשרותן להתמודד עם גודל ומורכבות האתגרים שעומדים בפנינו. בין השאר, כי אין בהם התייחסות לוויכוח העמוק והמר על מהותה של דמוקרטיה. אנו קרועים בין עמדות קיצון, שלא מוכנות לקבל שום הגבלה על העיקרון "הרוב קובע" ואשר עושות דה לגיטימציה למוסדות שלטון שמטרתם לאזן את כוחו של הרוב, ומן הצד השני עמדות שלא מוכנות לקבל את עקרון ההגנה על הזהות הלאומית כאינטרס לגיטימי בדמוקרטיה.

אנו מאמינים שמרכז בעל עומק רעיוני ואסטרטגי הוא המנוע שיכול להוציא את ישראל מהמשבר, בזכות היותו פרדיגמה פרגמטית המסוגלת להכיל את המורכבות והסתירות המאפיינות את החברה והפוליטיקה הישראלית. המרכז רואה במתחים אידיאולוגיים וזהותיים חלק טבעי ואף חשוב מהחיים הלאומיים והציבוריים, ומתמקד בפתרונות מעשיים לבעיות היסוד של המדינה.

מסמך זה נועד לנסח פרדיגמה רעיונית, אשר מבקשת להתמודד עם השסע העמוק שקיים במרכז המפה ולהציע אתוס ישראלי מכונן ומעודכן, אשר רוב אזרחי המדינה יוכלו להזדהות איתו.

2. ימין ושמאל - לא נמאס לכם?

המציאות משתנה במהירות, ומולה אוחזים הימין והשמאל באידיאולוגיות מיושנות שאינן מאפשרות להם להתאים עצמם אליה. הם לא יסכימו לקבל את העובדה שגם הם מכילים סתירות, ועוד יותר - לא יסכימו להודות שהאידיאולוגיות שלהם לא רלוונטיות.

הבחירה הזאת בערכים דוגמטיים אולי משרתת את הקצוות הפוליטיים ומצטיינת בעשיית כותרות בתקשורת - אבל אין לה אחיזה במציאות היום יומית. אידיאולוגיות אלו מספקות פתרונות חלקיים למציאות - בעודן מתעלמות מאתגרים שמחוץ למרחב הנוחות שלהן.

לא משנה אם תקראו לשני המחנות הנצים בישראל "ימין" מול "שמאל", מחנה "רק-ביבי" מול מחנה "רק-לא-ביבי", "אמוני" מול "ממלכתי", "המחנה השמרני" מול "המחנה הליברלי" או "המחנה האדום" מול "המחנה הכחול". בשורה התחתונה של החלוקה הבינארית תמיד נשארת אותה הבעיה: דיכוטומיה לא מכילה את המורכבות הנדרשת כדי לייצר פתרונות לאתגרים שישראל מתמודדת עמם, ודיכוטומיה מכריחה אנשים לבחור מחנה ולהילחם בשכנים ובבני המשפחה שלהם.

המרכז הוא המרחב הרעיוני אשר בו יכולה להתקיים סינתזה אמיתית בין רעיונות. במרכז יכולה להתקיים יצירה של מדיניות, פריצות דרך, חיבורים מפתיעים ופתרונות מחוץ לקופסא אשר המדינה שלנו זקוקה להן נואשות כדי לצאת מהתקיעות החברתית, האידיאולוגית והפוליטית.

המרכז מציע פרגמטיות וזהות היברידית לא מתוך חולשה או ויתור, אלא מתוך ההבנה שהחיים דינמיים וסבוכים, ושהמדינה יכולה וצריכה להחזיק בשורה ארוכה של ערכים, גם אם הם לפעמים מייצרים סתירות.

הנסיבות משתנות, הצרכים מגוונים, האתגרים מורכבים, ועל כן ישנו צורך מתמיד לעצור ולחשוב מה מתאים עכשיו, מה נכון למי ומה אפשר להשיג, מבלי להיתקע בדוגמטיות שברוב המקרים של המקרים מגיעה לתוצאה: אפס לכולם. המצפן האידיאולוגי אשר מנווט את המרכז יהיה תמיד המצפן הציוני בעל 3 הרגליים הערכיות: יהודי-ממלכתי-דמוקרטי.

המרכז הוא לא מקום קבוע, הוא אינו שבוי של מוסכמות ונדרש להצדיק את קיומו דרך היאחזות בהם. הוא חופשי להחזיק בערכים מרובים מבלי שערך אחד בהכרח מכפיף אליו את כל האחרים, וכשהוא מקבל החלטה אחת עם הטיה לערך אחד הוא יכול לאזן אותה עם החלטה אחרת שיש בה הטיה לערך אחר.

3. "אתם משעממים אותנו"

זאת רק אחת מהטענות הנזרקות לחלל האוויר כשאנחנו אומרים, "אנחנו אנשי מרכז". המרכז הישראלי נתפס לרוב במגוון צורות ודימויים, שהמכנה המשותף שלהם הוא שהם שטחיים ופשרניים.

במקרה הטוב "המרכז הישראלי" נתפס כמעין נקודת אמצע בין הימין לשמאל, פשרה שאין לה קיום משל עצמה ומתקיימת רק ביחס ל-"אידיאולוגיות הרציניות". במקרה הרע, נחשב המרכז הישראלי לחלול, חסר עמדה או עמוד שדרה רעיוני, וככזה המנסה להתחבב על כל הצדדים וסופו שישמש "אידיוט שימושי".

מסמך זה בא להציג תפיסות מרכז אידיאולוגיות ויישומיות ואת האמונה שלנו כי הסיפור המלכד של המרכז הישראלי הוא מה שהיה חסר לקואליציית השינוי על מנת להצליח.

בנוסף אנו מבקשים לשכנע, כי הזירה הפוליטית לא אמורה להיות קרב גלדיאטורים שאמור לשעשע את הקהל המשולהב או תחרות שבה יש מנצח ומפסיד. ניצחון פוליטי הוא לא "להכניס לשמאלנים" ולא לציץ "ככה עונים לימין!" - אלא מציאת פתרונות, הגעה להסכמות וקידום מהלכים שעונים על צרכי כלל הציבור, או לכל הפחות רובו. אנו מבקשים לטעון שמאבקי זהויות הם טבעיים אבל הם רק אמצעי ולא המטרה של הפוליטיקה. זהות אמיתית וערכית לא מתגבשת בדרך של משחקים פוליטיים מלוכלכים, אלא במרחב ציבורי יציב, מכיל ומאפשר.

ולסיום גם נטען שהמרכז הוא אחד הכוחות הוותיקים ביותר בפוליטיקה הציונית, שהפרגמטיות והמתנות אפיינו את רוב המנהיגים ומפלגות השלטון בהיסטוריה של המדינה. של מפלגות המרכז יש ביקוש אדיר בישראל, וכשהן קמות הן לרוב סוחפות אחריהן מיליוני ישראלים ושהמרכז תמיד החזיק אגפים חזקים ומשמעותיים גם בתוך תנועות הימין והשמאל.

4. אז מה זה מרכז? "דרך המלך" או "שביל הזהב". או אולי

גישת הלל הזקן. תלוי את מי שואלים.

טענתנו היא כי קיימת תפיסה ארוכת שנים של מרכז אידיאולוגי, ויותר מכך - כי עמדה זו מגלה יציבות רעיונית מרשימה מימיה הראשונים של הפוליטיקה ועד היום.

המרכז מציע פתרון היברידי מאוזן של "גם וגם". ברור לכולם שלא מדובר בפתרון מושלם אלא ככזה שמחייב אותנו כל הזמן להתמודד מחדש מול הערכים שלנו, על מה אנחנו שומרים ועל מה מוותרים. הפילוסוף היווני אריסטו תיאר את כל המידות הטובות כ"שביל הזהב" בין שתי מידות קיצוניות: אומץ, לדוגמה, הוא "שביל הזהב" בין פחדנות (היעדר אומץ) לבין פזיזות (עודף אומץ). גישה זו אומצה גם על ידי הרמב"ם, שתיאר אותה כ"דרך המלך" המשמשת כלל אצבע להתנהגות מוסרית.

הכלל הגדול של פסיקת הלכה במקורותינו הקדומים הוא "אלו ואלו דברי אלוהים חיים הם, והלכה כבית הלל". כלומר, יש הכרה שבמישור הרעיוני קיימים ערכים סותרים ומתנגשים ששניהם בעלי ערך ובשניהם יש אמת. במישור המעשי, כאשר נדרשת הכרעה – מכריעים נקודתית בהתאם לנסיבות ולצרכים משתנים. אותה הכרעה מעשית אינה מבטלת את הכרה במורכבות הרעיונית ובצורך להחזיק "באלו ובאלו".

לא צריך להרחיק עד אריסטו, המשנה והרמב"ם, שכן גם באתיקה "יום-יומית" אנחנו דוגלים במתינות ובאיזון: אנחנו חיים בחברה שמעודדת חריצות (וסולדת מעצלנות) אך לא יותר מדי (אנחנו נזהרים מאנשים המעידים על עצמם פרפקציוניסטים); את ילדינו אנחנו מחנכים לנדיבות (ולא לקמצנות) אך גם מלמדים אותם לעמוד על שלהם ("לא לצאת פראירים").

גם במערכות יחסים בין-אישיות אנחנו מקדשים הדדיות: מערכת יחסים שמבוססת על דרישה אינסופית ללא תמורה דינה להיכשל, ואילו מערכת יחסים שכל-כולה מתנהלת לפי רצונות הצד השני היא לא בריאה באותה מידה.

אורח חיים בריא הוא אורח חיים מאוזן, שאינו נוטה לקיצוניות – לא באכילה, לא בעבודה, לא בספורט ותחביבים, לא במערכות יחסים. איזון בין ערכים אין משמעותו ויתור עליהם, או הליכה תמיד לאמצע המדויק ביניהם – אלא – הכרה בצורך שלהם לחיות זה לצד זה. כלומר, בכל פעם שאנחנו נדרשים לבצע הכרעה אתית – לגבי "מה נכון", "מה מקובל" ו-"מה רצוי" – אנחנו מוצאים את עצמנו שוללים דוגמטיות והליכה לקצוות ומעודדים מתינות ואיזון.

5. אז מי מלאכותי פה?

אם כך, נשאלת השאלה מדוע דווקא כאשר אנחנו עוסקים בשאלות של מדיניות וזהות אנחנו ממהרים לברוח אל תשובות דוגמטיות וחד-משמעיות, תוך ביטול העמדה הנגדית? מדוע בזירה הפוליטית

והחברתית אנחנו מתייחסים למורכבות, למנגנוני איזון ולתשובות בנוסח "גם-וגם" כהתחמקות במקרה הטוב, או כהמצאה מלאכותית במקרה הרע?

המסקנה, אם כן, מתבקשת: ההליכה אל הדוגמטיות, תוך שלילה אוטומטית של עמדות מורכבות בפוליטיקה ושל תשובות ברוח "גם-וגם", היא-היא המלאכותית! אין שום סיבה שבפוליטיקה לא נשתמש באותן צורות חשיבה ואותם כלים שאנו משתמשים בהם בכל תחום אחר בחיינו.

6. ממה מורכב מרכז? קצת על פילוסופיה פוליטית

הנחת היסוד המתודולוגית של המרכז – לפיה העולם מורכב ורווי סתירות בין ערכים, אך סתירות אלו הן מקור למשמעות ולגאווה - מכתובה גם את הפילוסופיה הפוליטית הנורמטיבית שלו.

המרכז הוא בראש ובראשונה **אידיאולוגיה לאומית-ליברלית**: הוא רואה במדינה ובעם אבני בניין מרכזיות ומשמעותיות בחיי היום-יום של הפרט ובסדר הבינלאומי, אך מתוך הסתכלות על הפרט ועל זכויותיו בתור מרכז המערכת. הלאומיות שהוא מציע היא מקור לגאווה, לסולידריות ולהשתייכות אך אינה דורסנית ובטח שלא לאומנית. הליברליזם שהוא מציע חוגג את חירותו של הפרט לחיות את חייו כרצונו, אך אינו משועבד לקוסמופוליטיות או אוניברסליזם עד כדי אבדן הזהות המדינתית, הלאומית או הקהילתית.

שנית, **המרכז דוגל באחוזה: חופש תוך מחויבות חברתית**. בשעה שהוא דוגל בעידוד התחרות בשוק החופשי ואינו מאמין בשוויון תוצאתי, הוא מבין את תפקידו במתן אפשרות מקסימלית למוביליות חברתית וכלכלית וליצירת שוויון הזדמנויות. תחרות חופשית חייבת להיות תחרות הוגנת.

שלישית, **המרכז רואה את המדינה כמי שתפקידה להגן על הפרט ממגוון רחב של אימים**. השמאל, ככלל, מסתכל על העולם הגלובלי באופטימיות - כמקום מלא הזדמנויות, ובו תפקידה של המדינה הוא לסייע לפרטים להגשים את ההזדמנויות האלה. מנגד, הימין הקלאסי רואה את הזירה הגלובלית כמלאה בסכנות - ומכך, גוזר את תפקיד המדינה בהגנה על אזרחיה.

המרכז מאמץ את הגישה המגוננת של הימין - אך הוא לא מגביל את עצמו רק להגנה על החיים, החירות והקניין, אלא גם על הרווחה האישית של הפרט, אשר מאוימת ולעתים נפגעת ממש מהגלובליזציה, מהטכנולוגיה, מכוחם העולה של תאגידים ומשינויי אקלים, ומבין שעל מנת לעמוד מול אתגרים אלו נדרש לפעול בזירה הגלובלית.

7. פרגמטיזם

אחרי שדיברנו על פילוסופיה פוליטית, בואו נדבר תכלס. ישראל עשויה מקבוצות הנאבקות אחת בשנייה. בשנים האחרונות, כמעט בכל סוגיה ציבורית אנחנו צריכים לבחור בין גישה "שמרנית" מצד אחד ו"ליברלית" מן הצד השני.

גם ההתעקשות השמרנית לשימור העבר מול השינויים במציאות, וגם ההתעקשות הפרוגרסיבית לשינוי תמידי לאור אוטופיה מופשטת, חוטאות למטרה. בעודן פועלות לקידום אידיאולוגיה, הן זונחות את המאמץ המתמיד לשיפור חייהם של יושבי הארץ הזו - ויוצרות מרחב שיח קיצוני. אנו מציעים להסתכל על הובלת המדינה במשקפיים אחרות: משקפיים פרגמטיות.

אז מה זה פרגמטיזם בכלל? בראש ובראשונה שואף העיקרון הפרגמטי לתוצאה מעשית. לא רק דיבורים תיאורטיים שמתנגשים כל העת עם המציאות, אלא בחינה מתמדת של המציאות.

הפרגמטיסט מאמין ביכולתה של המחשבה האנושית לקרוא את הסביבה שמולה, להקשיב למציאות שבשטח על כל מורכבותה - וכך להתחיל לפתור בעיות. בשעה שהאידיאליסט חי במרחב התיאורטי ומקדיש את רוב מרצו להגנה קנאית על אידיאולוגיה דוגמטית, הפרגמטיסט עובר למרחב המעשה, בו אידיאולוגיות חשובות אך הן רק נקודת המוצא – לא הקו האדום.

שלא נתבלבל. פרגמטיזם הוא מצפן אידיאולוגי. אך כזה שלא מכוון למחוק את הפרט, את המציאות ובעיקר לא למחוק את מגוון הזהויות, המסורות ותפיסות הטוב המרכיבות את החברה.

המדינאי הפרגמטיסט אוהז באידיאולוגיות ובערכים, אך מבין שהמציאות מורכבת ומלאת ערכים סותרים. הוא יודע שבאמת שלו יכולה להיות טעות, ודוגל בחשיבה ובחקירה, תוך בחינה לצד פעולה. מדינאי פרגמטיסט שואל את עצמו מה נכון לעשות בנקודת זמן מסוימת, מתחבר לחוויה האותנטית של האזרח ומפנה מקום לכל מה שממשי, קונקרטי ומשפיע באופן ישיר על החיים עצמם.

8. מנסור עבאס

בואו נקדיש רגע למנסור עבאס. אין ספק שהוא היה האיש הכי מסקרן בממשלת השינוי. עבאס הוביל את אחד המהלכים המהפכניים של התקופה - הצטרפותה של מפלגה ערבית בפעם הראשונה בהיסטוריה הישראלית לשורות הקואליציה. ולא סתם מפלגה ערבית – מפלגה ערבית אסלאמית.

זה לא דבר של מה בכך. עבאס אדם דתי, האוחז בערכים שמרניים ובעל עקרונות איתנים בהם דבק מתחילת דרכו הפוליטית. כערבי מוסלמי שמרן, הצטרפותו לממשלה ציונית וברובה ליברלית, לא מבטלת או משנה את עמדותיו (ולא את אלה של חבריו לממשלה). אנו טוענים כי עבאס מציג גישה ריאליסטית ופרקטית, הקוראת לפוליטיקה מקצועית ואובייקטיבית.

התפיסה הרעיונית פורצת הדרך שעבאס מעמיד מבוססת על **פרגמטיזם כאידיאולוגיה**. לתפיסתו נכון לשים בצד את העיסוק המסורתי של המנהיגות הערבית בסוגיות הלאומיות הגדולות, להתנתק משיח הזכויות הליברלי שהעמיד במרכזו את סוגיית שוויון הזכויות הפוליטי והזהותי, ובמקום זאת להתחבר לשיח החברתי המבוסס על חתירה להעצמה קהילתית של המגזר הערבי והתמקדות בטיפול בבעיות החברתיות הבווערות, כולל הפשיעה בחברה הערבית, מצוקת הדיור, בעיית התשתיות ברשויות המקומיות, תעסוקת נשים ועוד. זוהי גישה המבקשת לגייס הסכמה על צעדים קטנים ולא להתווכח ללא הועיל בשאלות של זהות. עבאס הניח תשתית פרגמטית לשותפות, וזו אפשרה לו ליטול חלק בממשלה שקווי היסוד שלה היו ציוניים באופן מובהק, ובה בעת, לקדם את הצרכים, והאפשרויות של מצביעיו, בני החברה הערבית. התשתית הזו היא גם זו שאפשרה למפלגות מרכז, ימין ושמאל ציוני לשתף אתו פעולה.

זהו העיקרון המתאים לשותפות בניהול מדינה מורכבת כמו מדינת ישראל, גם מול אתגרים חיצוניים וגם מול אתגרים פנימיים הרובצים לפתחה של המדינה. יש בעיקרון הזה משהו מנחם ומציאותי, כי הוא מאפשר לחיות עם סתירות ולהימנע מקיפאון נוכח היעדר הסכמות כלליות.

9. המצפן הציוני: ברית יהודית-דמוקרטית

"מדינה יהודית ודמוקרטית" – כך מוגדר אופייה של המדינה באופן רשמי בחוק יסוד: חופש העיסוק וחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו שהתקבלו בשנת 1992. "יהודית-דמוקרטית" – ככה אנחנו במרכז מתארים את אופייה של המדינה. לא סתם כתבנו את זה ככה, עם מקף, בלי ו'. אחד העקרונות החשובים שלנו כמרכז הוא ההדגשה שמדינת ישראל היא מדינה יהודית-דמוקרטית והשמירה על האיזון בין שני צידי

המשוואה: לא יותר דמוקרטיה מיהודית, לא פחות דמוקרטיה מיהודית. מטרת המרכז היא לייצר שותפות ערכית ואסטרטגית של הכוחות התומכים במדינה יהודית-דמוקרטית.

אלא שרעיון זה נופל בשנים האחרונות קורבן לדילול משמעותי שהימין והשמאל הפוליטיים בישראל מובילים. הימין נוטה להדגיש את הלאומיות ולוותר, לדלל או להשטיח את עולם הערכים הדמוקרטי לטובת הברית הפוליטית עם הציבור החרדי והחרד"לי. השמאל הציוני נוטה להדגיש את עולם הערכים ההומניסטי או האזרחי-דמוקרטי, ולוותר או לצמצם את הזהות הלאומית לטובת הברית עם הערבים. וכך האתוס המרכזי שהוביל את המדינה מראשית ימי הצינונות – האיזון המיוחד בין אופייה הדמוקרטי הבלתי-מתפשר של ישראל לבין היותה מדינת הלאום של העם היהודי בעלת צביון יהודי ומאפיינים יהודיים-ציוניים – נחלש ונסדק, ובכך נחלשת יכולתנו לעמוד אל מול מגמות של הקצנה לאומנית, אימים ביטחוניים פנימיים, פוסט-לאומיות ופוסט-צינונות, נאו-ליברליזם, שחיתות שלטונית ושחיקה בכוחם של המוסדות הדמוקרטיים.

אז מה אנחנו מציעים? זהות של מרכז, של ישראלים ציוניים ומתונים המאמינים בשימור וניהול המתח בין היהודית לבין הדמוקרטיה מבלי להכריעו. המחנה הזו יכול וצריך לשתף פעולה ולהתחבר עם הערבים והחרדים המתונים אך הוא מחנה בפני עצמו, ושיתוף הפעולה צריך להיות שיתוף פעולה ולא תלות.

אם נתרגם זאת לפרקטיקה פוליטית, אנו רואים ערך בהקמת ממשלה על בסיס מפלגות ציוניות ומתונות. ציוניות - המבקשות לקיים מדינה יהודית-דמוקרטית, ללא העדפת יסוד אחד על האחר, ומתונות - במובן שיכולות לחיות באופן ראוי עם דעות אחרות מבלי רצון לבטל אותן מהיסוד. קואליציה כזו טוב ונכון שתכיל גם מפלגות לא ציוניות מתונות (ערביות, חרדיות או אחרות), כל עוד הממשלה אינה תלויה בהן לקיומה.

הערכים שאנו מפרטים לאורך מסמך זה כולם חשובים וחיוניים כל עוד הם מבוססים על מצע יהודי-דמוקרטי חזק ויציב. מבוססים על ולא מחליפים את. כי בלעדי עיקרון זה, בלי המצע הציוני, לא תוכל מדינת ישראל להמשיך להתקיים.

10. עקרון צמצום הסכסוכים

בסוגיות רבות שמטרידות את כולנו, כמו סוגיות של דת ומדינה, סוגיות ביטחוניות או שסעים חברתיים וכלכליים, אנו מציעים לחתור בראש ובראשונה לצמצום הסכסוך ולא להשגת פתרון מוחלט. תפיסה זו נשענת על הבנה מציאותית כי יש ערך לפתרונות חלקיים וזמניים, המאפשרים גיבוש של תמיכה כללית בציבור גם אם לא מסכימים אידיאולוגית על התמונה כולה, אלא רק על הצעדים הקונקרטיים שנקטים.

את מושג "צמצום הסכסוך" לקחנו מספרו של ד"ר מיכה גודמן "מלכוד 67", שעוסק בסכסוך הישראלי-פלסטיני, והרחבנו אותו כך שיחול על כל הסכסוכים שאנחנו תקועים בהם. אנו סבורים כי פעמים רבות הדרך לפתרון היא דרך הדרגתית ותהליכית. ולכן ההצעות שלנו, ברובן, אינן מבקשות בהכרח לפתור את כלל הבעיה, אלא לצמצם את המתחים הקיימים.

הדוגמה של גודמן מעולם הסכסוך הישראלי-פלסטיני הצמיחה את אחת היוזמות המעניינות מהשנים האחרונות - היוזמה לצמצום הסכסוך. כיצד ניתן לקחת את העיקרון המחשבתי העומד מאחורי יוזמה זו גם לכיוונים אחרים?

לפי היוזמה לצמצום הסכסוך, השאלה המרכזית שצריך להתייחס אליה בשלב הראשון היא איך לצמצם את הסכסוך הישראלי-פלסטיני בדרך לתחנה הסופית - פתרון הסכסוך - גם אם כרגע איננו יודעים לתאר בדיוק איך אותו פתרון יראה. כלומר, היוזמה שואפת לגייס הסכמות על שלבים שונים בתהליך, כמו למשל יצירת רצף תחבורתי פלסטיני של גשרים ומנהרות כדי לצמצם את המחסומים ולרכך את תחושת הכיבוש של פלסטינים הנעים בין עיר לאחרת. אלו צעדים מעשיים, שגם הימין וגם השמאל לא יזמו ולא הובילו. הימין, כי הוא שבוי בחשש מפני השקעת כספים ופשרות טריטוריאליות כלשהן. השמאל, בגלל שהוא רואה בצעדים אלו השלמה כלשהי, נרמול או הנצחה של הכיבוש. התוצאה היא קפאון הפוגע בראש ובראשונה בבני אדם.

אנחנו חושבים את זה גם על נושאים אחרים. ניקח למשל את השסע הדתי בישראל. עצם היותה של ישראל מדינה יהודית היא הרצון והעובדה המוסכמת על רוב אזרחיה. אך מה משמעותה של "מדינה יהודית" ואיך נראית מדינה יהודית, זו אחת השאלות שמפלגות את החברה הישראלית באופן עמוק. מדובר במחלוקת רחבה בהרבה משאלות של יחסי דת ומדינה, או משאלות של הלכה וזכויות פרט.

למרבה האבסורד והצער, היהדות - שיכולה הייתה להיות אחד מהגורמים ללכידות חברתית פנים-יהודית בישראל - מתפקדת באופן ההפוך, כאחד מגורמי המחלוקת והשיסוע המרכזיים. "סוף המדינה היהודית" הייתה קריאת הקרב האפקטיבית ביותר של האופוזיציה כלפי ממשלת השינוי, ומחלוקת סביב סוגיות הקשורות ביהדותה של המדינה מפרקות ממשלות וקואליציות לעיתים קרובות. המחלוקת על שאלת

המדינה היהודית הפכה לאחד הגורמים המאיימים על יכולתה של החברה הישראלית להמשיך להתקיים כחברה אחת. ובשל כך, המדינה נמנעת מלבצע מהלכים כלשהם בתחום.

אנו מציעים בנושא זה לנקוט **בעיקרון המצמצם את הסכסוכים הקיימים**, לעבור צעד צעד, מבלי לנפנף כל העת במחלוקת על החזון הסופי לאופי יהדותה של המדינה, עליה הקבוצות השונות בחברה הישראלית לא מסכימות.

11. "גם וגם"

כל אדם וכל חברה ומדינה מחזיקים בשורה ארוכה של ערכים - לא רק בערך אחד - ובהכרח קורה שהערכים מתנגשים או אפילו סותרים. ערך השוויון סותר לפעמים את ערך החירות, טוהר הנשק סותר לפעמים את ערך הביטחון האישי, היהדות מתנגשת לעתים קרובות בדמוקרטיה. בחיים עצמם, אנחנו מכריעים בין ערכים מתנגשים על בסיס כמעט יומיומי (למשל, נשקר כדי לא לפגוע באדם אחר). זה לא אומר שאנחנו מוותרים על הערך – זה אומר שבנקודה מסוימת הכרענו לטובת ערך אחר.

בחיי המדינה, שבה חיות זו לצד זו קבוצות שונות, אשר להן ערכים חשובים ומשמעותיים רבים, היכולת להחזיק במקביל בערכים שונים, גם כשנוצר ביניהם מתח, הופכת אפילו חשובה יותר. כאשר מסתכלים על סוגיה ישראלית, תהא זו בתחום דת ומדינה, חברה וכלכלה או שלום וביטחון, חייבים להתבונן ראשית במתח ובהתנגשות בין הערכים הגלומים בתוכה, ולגשת לסוגיה ברגישות המתחייבת.

אנחנו בגישה שישראל צריכה לבחור בגישה ערכית של "גם וגם" ולא במאבק שתכליתו "או-או". אנחנו מאמינים שישראל צריכה להחזיק בשורה של ערכים, גם כשהם לכאורה סותרים, ולא לאפשר הכנעה של ערך אחד את האחר. אלה הסיבות שגישת ה"גם וגם" מתאימה לישראל יותר מגישת ההכנעה:

1. הדמוגרפיה הישראלית אינה מאפשרת הכנעות. לאף קבוצה או מחנה בישראל אין רוב כדי לכפות את הערכים שלו. כל ניסיון למשחק סכום אפס הוא מאבק חסר תכלית, אשר בסופו יש רק מפסידים ומצב של תקיעות. במאבק בין שמרנות לליברליזם, בין דמוקרטיה ליהדות, בין מזרח למערב, בין מודרניות למסורתיות, בין דמוקרטיה כשלטון הרוב לדמוקרטיה כזכויות הפרט –

הדרך היחידה האפשרית להכריע היא להסכים שגם וגם, ואז למצוא פתרונות שעובדים מצד אחד, ושומרים על שני הערכים מן הצד שני.

2. בישראל קבוצות שונות שכל אחת רוצה שערכיה המרכזיים יבואו לידי ביטוי במרחב הציבורי ובסיפור הישראלי. הדתיים רוצים מרחב כשר לפסח והחילונים רוצים חופש לאכול מה שהם רוצים. החרדים רוצים שבת קודש והחילונים רוצים לנסוע בשבת בתחבורה הציבורית. השמאלנים רוצים לסיים את הכיבוש ולצאת מהשטחים והימנים רוצים להבטיח ביטחון על ידי שליטה בשטח. ישנם אזרחים ערבים אשר רוצים להזדהות כפלסטינים וישנם יהודים אשר רוצים שכל הערבים יוכיחו נאמנות למדינה ויזדהו כישראלים. עוד ועוד סתירות ערכיות וכל קבוצה מבקשת, בצדק, שהפשרות לא יהיו על חשבונן. לכל קבוצה בישראל יש זכות להיות מיוצגת באתוס המרכזי הישראלי, כל קבוצה מבקשת לתרום את ערכיה לסיפור המשותף. ה"גם וגם" מכיר בשונות וחוגג אותה. הוא רואה בסתירות מקור לחיים לאומיים מלאי משמעות ואותנטיות ולא חושש לאזן ולשלב בין ערכים.

3. כי כמו שלימד אותנו חתן פרס נובל הפיזיקאי נילס בוהר, "ההפך מאמת קטנה הוא שקר אבל ההפך מאמת גדולה היא אמת גדולה אחרת". הצורך לאזן בין ערכים בגישת ה"גם וגם" ולא להכניע נובע גם מההכרה שהקבוצות השונות בישראל מחזיקות בתפיסות טוב שונות שיש בהן ערך ואנו זקוקים להן. אנו זקוקים לנקודת המבט השמרנית ולזו הליבראלית כמו שאנו זקוקים לתפיסת הטוב הנשית לצד זו הגברית. זה הופך אותנו לשלמים יותר, מורכבים יותר וחכמים יותר – ביחד.

אנחנו לא מנסים לשרטט מתווה פשרה בין קבוצות חברתיות, אלא נקודת איזון בין ערכים מתנגשים. גישתנו היא שדווקא נקודת איזון בין שני ערכים חשובים היא זו המאפשרת לא לזוותר על אף אחד מהעקרונות. היא מאפשרת גמישות מחשבתית, הסכמה וקבלה, ובעיקר יציאה מהקיפאון והמלחמה שגוזרת עלינו החשיבה הדיכוטומית. נקודת המבט שלנו היא כי אין לחפש "מי צודק" או "מה צודק" במובן הערכי, אלא להכיר בכך שלכל ערך צודק ככל שיהא ושלכל החלטה יש מחיר.

12. עיקרון הרצף

איך מקבלים הכרעות מתוך תפיסת "גם וגם"? יוצאים מהחשיבה בינארית, של "או-או", ומתחילים ללכת על רצף הפתרון.

כאשר מסתכלים על סוגיות עם קונפליקטים אידיאולוגיים עמוקים בחברה הישראלית, במקום לגשת אליהן בשאלה של "האם זה או זה?" ניגש אליהן בשאלה של "עד כמה?". כששואלים "עד כמה?" כל הפרספקטיבה משתנה.

למשל לא נשאל "האם יש לאפשר הפלות?" אלא "באיזה שלב ובאילו תנאים ומיהו הגורם המחליט?". לא נשאל "האם לתת מענקים לעצמאים בתקופת הקורונה?" אלא "עד כמה יש לתת מענקים בקורונה?". לא נשאל "האם בית המשפט יכול להפעיל ביקורת שיפוטית על הכנסת?" אלא "באיזה נושאים, באילו תנאים ובאיזה הליך בית המשפט יכול להפעיל ביקורת שיפוטית?" התשובה יכולה לנוע מאפס עד המקסימום, אבל עצם ניסוח השאלה על פי עקרון הרצף משנה את אופיו של הדיון.

רק דרך נקודת מבט של **רציפות כמותית** ניתן להגיע לכדי פתרונות יצירתיים, המתחשבים ומאזנים את המתחים הקיימים, ולא דרך שאלות של "האם", שדרך ניתן להשיב על השאלות רק בתשובה חד ערכית של "כן" או "לא". חשוב לציין כי לא מדובר ברלטביזם מוסרי. לא כל הערכים שווים במשקלם ולא כל תפיסת טוב היא קבילה. יש קווים אדומים ויש מעשים ורעיונות שצריכים להיות מחוץ לגדר. אבל, בדרך כלל, בוויכוחים עליהם מתגוששת החברה הישראלית מדובר בתפיסות טוב לגיטימיות. גם אם הפוכות.

סוגיית הפליטים המגיעים לישראל בשל המלחמה באוקראינה היא דוגמה טובה ליישום עקרון הרצף. הדעות במרחב הציבורי חלוקות. מצד אחד, אנו צריכים לשמור על רוב יהודי במדינת ישראל. החשש לפיו פתיחת שערים ללא ויסות תביא לפגיעה באופייה היהודי של המדינה צומח מאתוס קיים ומובן. מצד שני, צו מצפוננו האנושי והיהודי מצווה עלינו לפעול באחריות הומניטרית בסיסית, גם מתוך נקודת מבט יהודית המצווה שלא לא לשכוח כי "גרים היינו", וגם מתוך ההיסטוריה של העם היהודי עצמו. הפתרון טמון באופן שבו שואלים את השאלה. במקום לשאול "האם", יש לשאול "כמה" פליטים? ו-"לכמה" זמן? כך נוכל להציע פתרון קונקרטי וישים השוזר חובה מוסרית בסיסית לצד שמירה על אינטרס לאומי.

13. רצף נוסף: המסורתיות

אנחנו יודעים לצייר בקלות איך נראה אדם חילוני, דתי וחרדי. חילוני – גבר ללא כיפה; דתי לאומי – גבר עם כיפה סרוגה; חרדי – גבר החובש כיפה שחורה ולעיתים גם מגבעת. כי יש משהו מאוד מובחן וקטגורי בתוך הקבוצות הללו: חילוני. דתי-לאומי. חרדי.

ואיך נצייר אדם מסורתי?

בישראל קיימת קבוצה נוספת, הרבה פחות דיכוטומית, הרבה פחות מדוברת, הרבה פחות מוגדרת וניתנת לאבחנה - אבל מהווה נתח גדול מאוד בחברה היהודית בישראל. **הקבוצה המסורתית.**

35% מהאוכלוסייה היהודית בישראל מגדירה את עצמה כמסורתית. זוהי קבוצה השנייה בגודלה אחרי האוכלוסייה החילונית והיא גדולה פי שלושה מהקבוצה החרדית ומהקבוצה הדתית-לאומית. על אף גודלה, מעט ידוע על קבוצה זו, תפיסותיה ואורחות חייה. היא אף איננה מוגדרת כזרם בעל תקצוב ממשלתי או חוזה חברתי נפרד כמו שאר הקבוצות היהודיות.

תפיסת העולם המסורתית היא רצפית (מלשון רצף), היא רואה את החברה הישראלית היהודית כרצף של זהויות מעורבבות זו בזו, ולא כשבטים מובחנים אשר הגבולות ביניהם בלתי עבירים. לכן, יש בה משהו גמיש הרבה יותר ופחות ניתן לזיהוי.

המסורתיות כשמה כן היא, מדגישה את נס המסורת. הטיפוס המסורתי תופס את עצמו בעיקר במובנים של נאמנות. יש לו היסטוריה ושורשים העומדים במרכז עולמו. יסודות אלה אינם מסגרת מגבילה אלא דווקא מפרה ומשחררת. הוא נמצא תמיד בדינמיקה בין העבר, ההווה והעתיד.

ניתן לומר שהמוסד הדומיננטי של האדם המסורתי הוא מוסד המשפחה. משם הוא יוצא ולשם הוא חוזר. רצף הזמן מכונן את חייו. בהקשר זה ההווה המסורתית מציגה מודל של גמישות והקשבה לערכי הזמן והמשפחה, בעיקר בשאלות של דת וחילון.

אלא, שממש כמו שמתייחסים למרכז הפוליטי האידיאולוגי, החילונית, הדתיות-הלאומית והחרדיות מתייחסות אל "המסורתיות" כחסרת עומק אינטלקטואלי או משקל. כאן אנו טוענים בתוקף כי לצורת החשיבה המסורתית ישנה אחיזה ארוכת שנים והיא מציעה לנו עושר, שפע וקיום גמיש ונינוח בתוככי המאבקים האידיאולוגיים השונים המזדמנים.

המסורתיות היא הפוכה מאידיאולוגיה נוקשה. מגיבה למציאות ולא מנסה למשמע אותה. בעוד שהסתכלות אידיאולוגית דיכוטומית מנסה ללכוד את המציאות תחת סדר רעיוני קוהרנטי, הגורם לא אחת להתנגשות, המסורתיות מכירה בכוחה החמקמק של המציאות ולכן מתמודדת עמה בצורות שונות, בזמנים שונים.

בימינו יש ערך עצום לזהות את כוחה של הבשורה המסורתית כערך מוביל וצורת מחשבה של המרכז הפוליטי. אל מול האתגרים הפוליטיים השונים ובעולם של ריבוי וקיטוב, המסורתיות מציעה לנו לבחון כל סוגיה עם הישענות על מסורת העבר לצד גמישות והתעדכנות.

14. לאן נעלמה המדינה?

כבר שנים שאנחנו חווים על בשרנו את העובדה שהמדינה נעלמת ומשאירה את העבודה לגופים פרטיים או פתרונות חלופיים. הדבר הזה קורה במגוון נושאים כמו נישואין, קבורה, ביטחון אישי ברחבי ישראל, החזקת נשק בלתי חוקי, היעדר הסדרה בחוק של זכויות להט"ב וכו'. הגורם המשותף לכלל הנושאים הם היותם נפיצים פוליטיים: סוגיות הנחשבות "תפוח אדמה לוחט" בממד החברתי-פוליטי.

מה עושה המדינה כשהיא חוששת מהמחירים הפוליטיים של התערבותה? נכון, נעלמת.

ומה קורה כאשר היא נעלמת? במקומות שבהם המדינה אינה מעורבת באופן משמעותי, נוצרים איים של ריבונות עצמאית, אוטונומיה או אנרכיה, חוסר אכיפה וקושי. לחלופין, בית המשפט נכנס לתוך הוואקום הזה, מכריע לפי תפיסת עולמו - וכמובן חוטף על זה, אמון הציבור בו נשחק ומעמדו פוחת.

תחשבו מה קורה בכבישי הדרום. תחשבו על האסונות במירון ובנחל צפית. תחשבו על כמויות הנשק הנמצא ללא פיקוח. תחשבו על נישואין בקפריסין, פונדקאות בתאילנד ובנייה לא חוקית בשפרעם ובעלי. בכולם המדינה משכה את ידיה במשך שנים, וכולנו משלמים את המחיר.

בעניין הזה איננו קוראים להתערבות מלאה של המדינה בחייו של הפרט, ותומכים בחירותו של הפרט ובזכותו המלאה לעצב את חייו – אך בו בעת, יודעים כי חיינו מורכבים מאינספור מרחבים ציבוריים בהם נפגשים בעלי רעיונות ואידיאולוגיות שונים וכי המדינה נדרשת לעצב את כללי המשחק ביניהם.

השאלות שיש לשאול בכל סוגיה שבה נתקלים הן עד כמה המדינה נמצאת בהיקף מתאים? כמה אחריות יש למדינה על הנעשה? איך היא יכולה לבזר את האחריות שלה לשלטון מקומי וקהילתי? איך היא מצד אחד מאפשרת חיי קהילה, ומן הצד השני לא מפקירה את הפרט? ובהיעדרה - מי לוקח את האחריות במקומה?

כך לדוגמה, העובדה שלזוגות רבים בישראל אין כל דרך חוקית להינשא היא לא רק לא צודקת, היא גם אנטי-ממלכתית ואף אנטי-דמוקרטית. נוצר "ואקום" נורמטיבי. העובדה שלא קיימת סטנדרטיזציה עבור זוגות שרוצים להיות מוכרים באופן רשמי במדינת ישראל יוצרת כאוס ופוגעת בזכויות אדם. דוגמה אחרת היא "הקווים הסולרניים הכשרים". המדינה לא החילה על המגזר החרדי את הזכויות שניתנו לכל אזרח

לנייד מספר כאשר הוא עובר חברה סולארית ובכך אפשרה ל"ועדת הרבנים לתקשורת" לשלוט על חייהם של מאות אלפים.

יחד עם זאת, הצבעה על היעלמותה של המדינה אין פירושה שאנו תומכים בריכוזיות מוחלטת **אלא שבכל הנושאים שבהם ישנו ואקום מדינתי תתקיים הסדרה והכרעה בשאלה: מי מטפל? ומהם כללי המשחק?**

15. בואו נדבר על הפיל שבחדר

או במילים אחרות, איך הפכה 'הממלכתיות' למילה המאוסה בישראל? הממלכתיות הוא מושג שמזוהה יותר מכל עם ראש הממשלה הראשון, דוד בן גוריון. ממלכתיות הייתה הדרך שלו להתמודד עם האתגרים שעמדו בפני ישראל בראשית דרכה, כשברקע חוסר ההסכמות וחילוקי הדעות הקשים בין הפלגים הציוניים השונים. העם היהודי התאפיין מאז ומעולם במחלוקת, אך כדי לצלוח את משימת הקמת בית לעם, נדרשה אחדות, הסכמה ועל-מפלגתיות. הממלכתיות קראה לכלל האזרחים והמגזרים להעמיד את האינטרס הלאומי הכללי מעל האינטרס ואף האמונה המגזרית. בשם הממלכתיות נוסדו מוסדות המדינה השונים הנדרשים להעמידה בראש סדר העדיפויות.

לא הייתה זו תאוריה בלבד. עם הקמת המדינה, הממלכתיות הייתה האידיאולוגיה בשמה נדרשו תנועות, מפלגות וארגונים להתפרק מתפקידיהם ומכוחם לטובת המדינה הריבונית. כל מרכזי הכוח בחברה נדרשו, בשם הממלכתיות, להכיר במונופול שיש למדינה על הפעלת הכוח ועל היותה מקור הסמכות הפוליטי והמשפטי הבלעדי.

בשמה של הממלכתיות התפרקו המחתרות והוקם צה"ל. בשמה של הממלכתיות חתמו כל הפלגים השונים והנצים על מסמך מגילת העצמאות. בשמה של הממלכתיות נמנע בגין ממלחמת אחים אחרי הירי על הספינה "אלטלנה". בשמה של הממלכתיות נחקקו חוקי יסוד שהסדירו את מעמד רשויות השלטון.

הממלכתיות הייתה זו שבשמה פותחה וטופחה נאמנות, הזדהות, השתתפות ואחריות של האזרחים כלפי המדינה וכלפי אזרחים אחרים. בשם הממלכתיות נוצרה מערכת סמלים וטקסים שנועדה ליצור זיקה ישירה של האזרחים כלפי המדינה שלא בתיווך תנועה אידאולוגית מסוימת.

מטבע הדברים, ערך הממלכתיות עורר ביקורת עם השנים. היו שראו בממלכתיות כלי משתק ומדיר המבקש ליישר את המציאות כך שתתאים לקו של ההגמוניה השלטת. ממלכתיות זוהתה גם כמדיניות "כור ההיתוך" – השתקת קולות שונים לטובת השלטת אחידות תרבותית ללא קבלת אחדות תרבותית; מדיניות המקדמת את דמותו של "היהודי החדש" כפי שראה אותו השלטון המרכזי וכזה המתעלם מהשוונות והרקע המגוון של בני העליות השונות – קשורה גם היא לתודעת הממלכתיות.

אפשר להתווכח בנוגע לשאלת הממלכתיות, עד כמה היא יושמה ומה היו המחירים. אך בו בזמן, חשוב גם לבחון את תרומתה ולבחון מה היא יכולה להציע לישראל של ימינו, במתכונת מותאמת לשונות ועדכנית.

16. התשובה: ממלכתיות 2.0

ישראל מצויה במשבר פוליטי וחברתי מהגדולים בתולדותיה. כדי לצאת מהמשבר ולהתמודד בהצלחה מול אתגרי השעה, מצד אחד עלינו להעדיף, ממש כמו בן-גוריון, את האינטרס של המדינה על פני העיקרון המגזרי. מצד שני, עלינו להכיל את הרצון האנושי בקהילתיות והשתייכות מגזרית, באופן שיאפשר לנו לפעול בשיתוף פעולה ומתוך אחדות מטרה של כלל הקבוצות. התנהגות ממלכתית כזו היא התנהלות מתוך ראייה רחבה של משמעות הפעולה על החיים הציבוריים כולם. קידום עמדות של מגזר מסוים תוך שלילה, דמוניזציה, הסתה או סתימת פיות של מגזר אחר סותר בהכרח את העקרון הממלכתי.

זוהי משימתה של הממלכתיות. זוהי משימה מורכבת המבינה שיש צורך באיזון כלשהו. והיא למעשה ממלכתיות 2.0: ממלכתיות המכריזה מצד אחד על העדפת העיקרון המדינתי על פני המפלגתי, המגזרי והאישי, ומצד שני כזו המכירה במחלוקת ובהבדלים בין הקבוצות השונות; מודעת לכך שלכל קבוצה יש חזון אחר למדינת ישראל ומקבלת את השונות והמגוון כאלמנטים חיוביים, מעצימים ומצמיחים. בהתאם לכך היא יוצרת מנגנונים המשמרים מצד אחד את הליבה המדינתית, ומשאירה מקום למקומי וקהילתי.

בנוסף, ממלכתיות 2.0 לא יכולה להתייחס רק למה עושים אלא גם לאיך עושים. היא לא רק אתוס וסיפור משותף שכולם לוקחים בו חלק אלא גם כללי משחק והסדרה של חיים ציבוריים משותפים, שבמסגרתם כל הקבוצות ירגישו שכללים אלו הוגנים ושהנרטיב הישראלי המשותף מכיל גם אותם.

כשקבוצות מסוימות בחברה הישראלית מרגישות שקולן לא נשמע בחדר שבו מתקבלות ההחלטות או שמתגבש אתוס ישראלי מיינסטרימי שהן אינן מיוצגות בו, נכשלת הממלכתיות הישנה פעמיים - היא גם מצמצמת את גבולות הטוב המשותף, וגם לא מאפשרת הוגנות.

ברור שטוב משותף הוא לא סך כל הקולות ביחד ולא כזה שמביא לחוסר יכולת להכריע. החלטות צריכות להתקבל, ורבות מהן לא יאפשרו לספק את צרכי כלל הציבור - אך חשיבה בפרזימה של ממלכתיות מחודשת מבינה שמדובר לא רק בשאלה של מה, אלא גם בשאלה של איך. איך מתקבלות ההחלטות, מי יושב סביב לשולחן כשהן מתקבלות ואילו שיקולים נלקחים בחשבון כשהחלטות מתקבלות.

17. איך יוצרים ממלכתיות 2.0? על פי העיקרון 50:30:20

אחרי שהגדרנו את שני המרכיבים של הממלכתיות החדשה, כסיפור מארגן (מה?) וכמדיניות ופרקטיקה (איך?) אנו מציעים לאמץ את אופן ההסתכלות הבאה בכל נושא של קביעת מדיניות, אחריות, תקציבים וחקיקה: שימור ליבת האחריות והסמכות ברמה הלאומית-ממלכתית (50%), תוך האצלת אחריות וסמכויות מדורגת לרשויות מקומיות או למגזרים (30%), לקהילות ולפרטים (20%).

אנו רואים בכך איזון נכון בין הממלכתי, השבטי והקהילתי. בכל מעשה מדינתי ובכל תחום של החיים הציבוריים היסוד הלאומי המרכזי יהיה דומיננטי-ליבתי (50%), אבל במקביל לכך תהיה הכרה בערכים ובצרכים של קבוצות זהות שונות. גישה זו של ממלכתיות היא הגישה הנכונה לעיצובם של החיים הישראליים במאה העשרים ואחת.

ניקח לדוגמה את תוכניות החינוך בבתי הספר. אנו מציעים לגבש תוכנית לימודי ליבה אשר תעניק לכל התלמידים בישראל לא רק ידע בסיסי ומיומנויות חינוכיות אלא תקנה להם ערכים ממלכתיים ואזרחיים משותפים לפי בסיס ליבתי-לאומי (50% תוכנית לימודים משותפת לכל הזרמים). אנו מציעים שיינתן לכל זרם של מערכת החינוך 30% מהתקציב לכתוב וללמד תוכנית לימודים שתבטא את הייחודיות המגזרית וש-20% מהתקציב זמן הלימוד יעבור להורי בית הספר, לקהילה, שתחליט על סדרי העדיפויות החינוכיים שלהם.

18. ואיך עוד? סיפור משותף לצד כללי משחק משותפים

אמצעי נוסף לחיזוק הממלכתיות הוא שיח חדש, כזה שלא מתייחס לגופן של המחלוקות אלא עוסק בשאלה: **כיצד מנהלים את המחלוקת?**

כשהמשחק מסובך ורב-משתתפים, צריך כללים ברורים ואחידים. העדר כללי המשחק המסדירים את אופן הפעולה בדמוקרטיה הישראלית הוא אחת הסיבות המרכזיות למשבר האמון ההולך ומעמיק בין העם לשלטון, בין רשות אחת לשנייה, ואולי החמור מכל - בין אזרח אחד לרעהו.

העדרם של כללי משחק מייצר העדר הסכמה על הכללים הבסיסיים המתווים את ההתנהלות בתוך המדינה. חוסר האמון הולך ומתעצם, והחברה המפולגת לא מצליחה לתפקד כישות אחת. סוגיות דמוקרטיות מהותיות, כגון שאלת כוחו של בית המשפט העליון, הופכות להיות נוכחות בוויכוחים פוליטיים, מכתובות את סדר היום הציבורי ומהוות חלק בלתי נפרד מזהות המחנה הפוליטי. לדוגמה, בשעה שקולות המזוהים עם הצד הימני של המפה הפוליטית מבקשים להגביל את כוחו של בית המשפט ככל האפשר, רואה הצד השמאלי את בית המשפט כשומר הסף האחרון המופקד על שמירת זכויותיו של הפרט.

בוויכוח הזה, כמו ברבים אחרים, הפתרון נמצא ב**גיבוש כללי משחק ברורים**. לא כללי משחק היוצרים מצב של "המנצח לוקח הכול", אלא אתגר הדורש חשיבת רצף. כללי משחק מצמצמים שיח שבטי פופוליסטי ויצרי, ומאפשרים להתמקד בשאלות של משחק הוגן.

כל עוד מדינת ישראל לא מסדירה את היחסים הללו, היא נגררת שוב ושוב לשיח פופוליסטי ובהלה תקשורתית, ומי שנהנה מכך הוא רק מי שעושה את הקריירה הפוליטית שלו על חשבון הקרע הזה.

הגיעה הזמן להחליף זאת בעשייה אופרטיבית, ממוקדת ושקופה לציבור בדמות חבילת חקיקה איכותית ומשולשת - כזאת שתקבע מסגרת לפעולה, שפה ומושגים; ושתעגן עקרונות יסוד שיובילו לאיזון הוגן בין רשויות השלטון.

19. מאזניים

אז איך יוצרים כללי משחק? תחשבו על תחרות בין שני יסודות, בין שני ערכים, ועל הצורך לעשות תנועת מאזניים בין שניהם - להניח אותם זה לצד זה, להמעיט מהאחד, להוסיף לאחר, לשנות את המשקל מבלי לפגום בלב המהות. לא כעניין של פשרה, אלא כעניין של יצירת מאזן ביניהם. למעשה, מאזניים הן כלי המאפשר לשניהם להתקיים זה לצד זה.

הצורך באותה תנועת איזון שב ועולה ברבות משיטות הפעולה שלנו. וכך גם במתח השב ועולה בין רשויות השלטון. איזון שלם וכולל, המחזק מצד אחד את הרשויות השונות (הרשות השופטת - הרשות המחוקקת - הרשות המבצעת) ובד בבד מאזן את כוחן אל מול שאר הרשויות.

ללא איזון שכזה, כל רשות נתפסת כמי שנוגסת בכוחה של רשות אחרת ללא סמכות. התקשורת חוגגת את הקרע, אבל אמון הציבור יורד. הדמוקרטיה נחלשת וכולנו מפסידים. בעת הנוכחית נדרשת הפוליטיקה הישראלית לעסוק בראש ובראשונה בסוגיות שכאלה. רק מאזניים מכילות, יאפשרו לשנות את המציאות היומיומית ולהתמודד עם האתגרים האקוטיים שעמם מתמודדת מדינת ישראל.

20. לכידות ומשילות: האתגר המשותף

אז מה לכללי משחק ולמסורתיות? מה קושר יחד את מנסור עבאס ואת מדינת ישראל כמדינה יהודית-דמוקרטית? איך כל זה מתכנס לפרדיגמה ישראלית עדכנית שנוכל להתכנס סביבה? לפני שנתחיל לכתוב את הסיפור ואת הפתרונות, נגדיר את הבעיות: "לכידות" ו-"משילות". שתי מילים אלו, אורזות בתוכן את ליבת המשבר של החברה הישראלית היום, ומהעיסוק בהן גם יבוא הפתרון. עשרים ושלושה הפרקים שהונחו בדפים אלה, גובשו ונכתבו לאור ההכרה בחשיבותן האקוטית של הלכידות והמשילות - ומתוך רצון לבנות אותן ואמונה ביכולתו של המרכז לעשות זאת.

משבר הלכידות מוגדר על ידי העדרה של ליבה ישראלית מוסכמת, אשר מוביל לחוסר יכולת של החלקים השונים בחברה לפעול בשיתוף פעולה אל מול האתגרים החברתיים והלאומיים. משבר המשילות הוא הפער בין גודל ומורכבות האתגרים לבין המסוגלות של מוסדות המדינה ואנשי הממשל להתמודד עמם בהצלחה.

הלכידות והמשילות קשורות זו בזו, ובלתי ניתנות להפרדה. כשהממשל לא יכול לעמוד עמידה נחושה מול אתגרי ההווה והעתיד, המדינה מאבדת את מקומה ואת כוחה - והאמון הולך ונשחק. וכשהאמון

נשחק, מתבצר כל שבט בעקרונותיו, הממלכתיות מאבדת את מקומה ואנחנו לא יכולים לנהל את ענייניה הבוערים של המדינה, להכיל רפורמות מתבקשות ולתכנן את עתידה של המדינה.

21. אחרית דבר או סיכום ביניים

למסמך הזה אין באמת סוף, כי תקוותינו היא שמסה זו תמשיך להתפתח ושפרקים נוספים במשנת המרכז הישראלי רק יתווספו. כמו כן, אנו מקווים שפרקים אלו לא יישארו בספרייה ללא עשייה או פעולה.

אבל אם רגע נסכם (סיכום ביניים בלבד) את מה שקראנו עד עכשיו נסיק כמה מסקנות עיקריות.

על מנת לעשות שינוי ולהתמודד עם המשברים המרכזיים שפשטו בפני החברה הישראלית - העדר לכידות חברתית ומשילות אפקטיבית - צריך בראש ובראשונה לייצר מסלול דו ראשי: מצד אחד נרטיב משותף ומן הצד השני מדיניות פרגמטית, שקולה, מתונה, היוצרת שותפות אסטרטגית בין הכוחות הציוניים בישראל, חותרת להרחבת השותפות הזאת עם כל חלקי החברה הישראלית ואשר נשענת על עקרונות מרכז, בהם "גם וגם", "חשיבת רצף" ו"כללי משחק ראויים", לטובת קידומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית-ממלכתית-דמוקרטית.